

HALA TARGOWA „SUPERSAM”

Obiekt wybudowany dla handlu detalicznego i hurtowego, posiadający niezwykłą konstrukcję, oficjalnie ukończony w 1936 roku.

Hala targowa miasta Katowice powstała nieopodal istniejącej już hali z 1909 roku, by umożliwić poszerzenie oferty handlowej dla coraz większego miasta. Trzeba przypomnieć, że po 1922 roku Katowice stały się miastem wojewódzkim, dynamicznie się roz-
budowującym nie tylko w gmachy użyteczności publicznej, ale i osiedla mieszkaniowe. Wykorzystano więc również możliwości dostaw dzięki istniejącemu już układowi komunikacyjnemu.

Dostawy odbywały się od strony północnej, tam była rampa rozładunkowa, wybudowano piwnice i chłodnie. Od strony wschodniej urządzono restaurację, od południowej urządzono sklepy, wewnątrz była też placówka Komunalnej Kasy Oszczędności, poczty i telegrafu. Hala miała wewnątrz 408 stanowisk, w których handlowano tradycyjnie „przez ladę”. Późniejszą nazwę — Supersam — nadano jej w latach 60. XX wieku, kiedy halę zmodernizowano, dostosowując ją do bardzo modnego wówczas i nowoczesnego handlu samoobsługowego.

Obiekt powstał jako hala w układzie bazylikowym, która posiadała w pionowych ścianach okna zapewniające dopływ światła dziennego do wnętrza. Po latach, kiedy w ramach kolejnych modernizacji podwieszono sufit, okna te straciły na znaczeniu. Na antresoli na wysokości niższej nawy była galeria do przejścia dla personelu technicznego.

Hala targowa powstała w samym centrum miasta, w jej sąsiedztwie znajdował się neogotycki gmach liceum, Synagoga Wielka, liczne urzędy i wiele kamienic mieszkalnych. Było to idealne miejsce do handlu.

Zajęła miejsce po osuszonym stawie hutniczym, dlatego też podczas jej budowy wydrążono 22 studnie fundamentowe o 14-metrowej głębokości, a grunt dodatkowo wzmocniono setkami pali. Hala liczyła 121 m długości i 39,5 m szerokości, w najwyższym punkcie miała 16 m wysokości.

Pod koniec swego istnienia Supersam składał się z dwóch części, wybudowanego w 1936 roku jednokondygnacyjnego obiektu handlowego, dawniej funkcjonującego jako hala targowa, oraz dobudowanego w 1988 roku od północno-wschodniej strony dwupiętrowego biurowca.

Gratka dla filumenistów, czyli marketing siemiężnych lat PRL-u. Tak naprawdę nie wiemy czy etykieta zapakczana miała przysporzyć klientom Supersamowi, czy też Supersam był sponsorem zakładów zapakczarskich.

Hala targowa tuż przed otwarciem.

A to ciekawe!

W oknach w ścianach szczytowych planowano zamontować witraże przedstawiające herby wszystkich miast polskiego Górnego Śląska. Rozesłano zapytanie do 3 firm z Katowic i 1 ze Świętochłowic. Ostatecznie w oknach zamontowano zwykłe matowe szkło.

Trochę historii

Katowice początku XX wieku to miasto, w którym obok luksusowych sklepów i domów handlowych niezwykle popularny był handel targowiskowy. Do 1925 roku odbywał się on na rynku, jednak wraz z budowaniem prestiżu postanowiono stragany usunąć z tego najbardziej reprezentacyjnego miejsca w mieście (aż dziw bierze, że władze samorządowe z lat 2002-2016 na siłę wypychają drewniane budki jarmarczne na rynek jako symbol metropolitalności Katowic).

Znalazło się dla nich miejsce na placu po zachodniej stronie hali mięsnej istniejącej przy ul. Piotra Skargi. W 1928 roku postanowiono, że powstanie w tym miejscu wielka hala targowa, która pod swój dach przyciągnie kupców z placu targowego. W tym celu parcelę odkupiono od zarządu dóbr Tiele-Wincklerów, a do wielkich miast (Wrocław, Poznań, Monachium) pojechała delegacja władz miasta, by podejrzeć najnowsze trendy i nowoczesne budowle przeznaczone dla handlu targowiskowego. W jej skład wchodził także Lucjan Sikorski, który po powrocie sporządził program katowickiej hali targowej, prosząc jednocześnie, by miejska Komisja Targowa jego propozycje uszczegółowiła.

Powstał też wtedy pierwszy projekt hali, który jednak z powodu kryzysu światowego, odczuwalnego także w Polsce, nie doczekał się realizacji. Jego efektem było także zrezygnowanie w późniejszych projektach z budowy bocznic kolejowych zaopatrujących hale (targową i mięsną) oraz uregulowanie, czy może nawet przykrycie, w rejonie hal Rawy. W 1931 roku wystąpiono do Ligii Narodów z wnioskiem o dotację na sfinansowanie budowy hali, który jednak nie doczekał się pozytywnego rozpatrzenia.

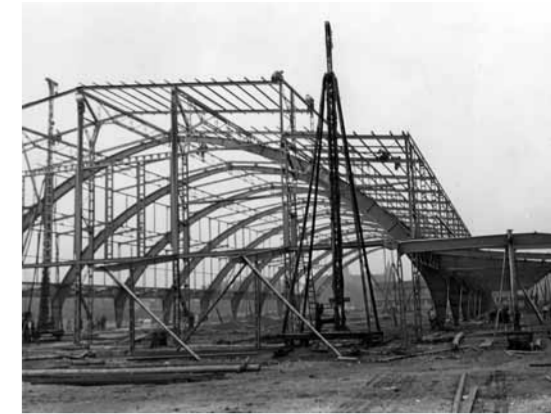

Do budowy powrócono więc dopiero w 1934 roku. Wtedy jednak Lucjan Sikorski postanowił spojrzeć inaczej na projekt hali. Przyjął nieco większe rozmiary od poprzednio planowanych, jednak najważniejsze, co zaproponował Sikorski, to całkowicie odmienna konstrukcja hali. W tym celu — po uzyskaniu zgody władz miejskich — zaprosił do współpracy Stefana Bryłę, profesora Politechniki Lwowskiej i Warszawskiej. W jednej z zaproponowanych wersji konstrukcji przedstawił stalowe przęsła w wersji łuku trójprzebiegowego. Ta właśnie wersja zyskała akceptację, okazało się bowiem, że — jak napisał prof. Bryła — „uzyskano więc korzyść podwójną: znacznie łatwiejsze i korzystniejsze rozwiązanie oraz lżejszą konstrukcję”. Konstrukcja taka pozwoliła postawić halę jednonawową, co znacznie ułatwiało aranżację wnętrza.

Z powodu echa kryzysu w śląskim hutnictwie, dostawca konstrukcji, czyli Biuro Sprzedaży Mostów i Konstrukcji Stalowych z Katowic — które zaproponowało cenę obniżoną, by, jak uzasadniał szef Biura, huty miały co robić — ulokował zlecenie na produkcję w Hutach: Królewska, Laura i Pokój. Ta wielkoduszność nie wyszła na dobre, gdyż z końcem 1935 roku Biuro Sprzedaży Mostów i Konstrukcji Stalowych uległo likwidacji.

W międzyczasie pojawiły się perturbacje przy zatwierdzeniu projektów wykonawczych konstrukcji stalowych. W miejsce zaproponowanych przez prof. Stefana Bryłę przęsła całkowicie spawanych zaproponowano przęsła częściowo spawane, częściowo nitowane. Prof. Bryła nie bardzo chciał przystać na taki melanz. Ostatecznie więc całość zmontowano z półrocznym opóźnieniem, zamiast 1 lipca 1935 roku, odbiór nastąpił 11 grudnia 1935 roku.

W lwowskim *Czasopiśmie Technicznym* prof. Bryła tak opisał konstrukcję: „Ustrój stalowy zatem wygląda następująco: w odstępach co 11 m od siebie znajdują się 9 łuków i 2 ściany skrajne wykonane w sposób ryglowy. Na łukach tych spoczywają podłużne podciągry kratowe w ilości 8, a na nich wspierają się znowu bezpośrednio lub przy pomocy słupków drugorzędne podciągry poprzeczne umieszczane w odstępach co 5,50 m od siebie, a zatem w płaszczyźnie łuków głównych oraz w połowie między nimi. Na tych drugorzędnych podciągach spoczywają krokwie dachowe co 1 m od siebie”.

Konstrukcja hali, którą Stefan Bryła zaprojektował dla tak dużego obiektu na niepewnym gruncie, wspierała się na łukach stalowych.

Czy wiesz, że...

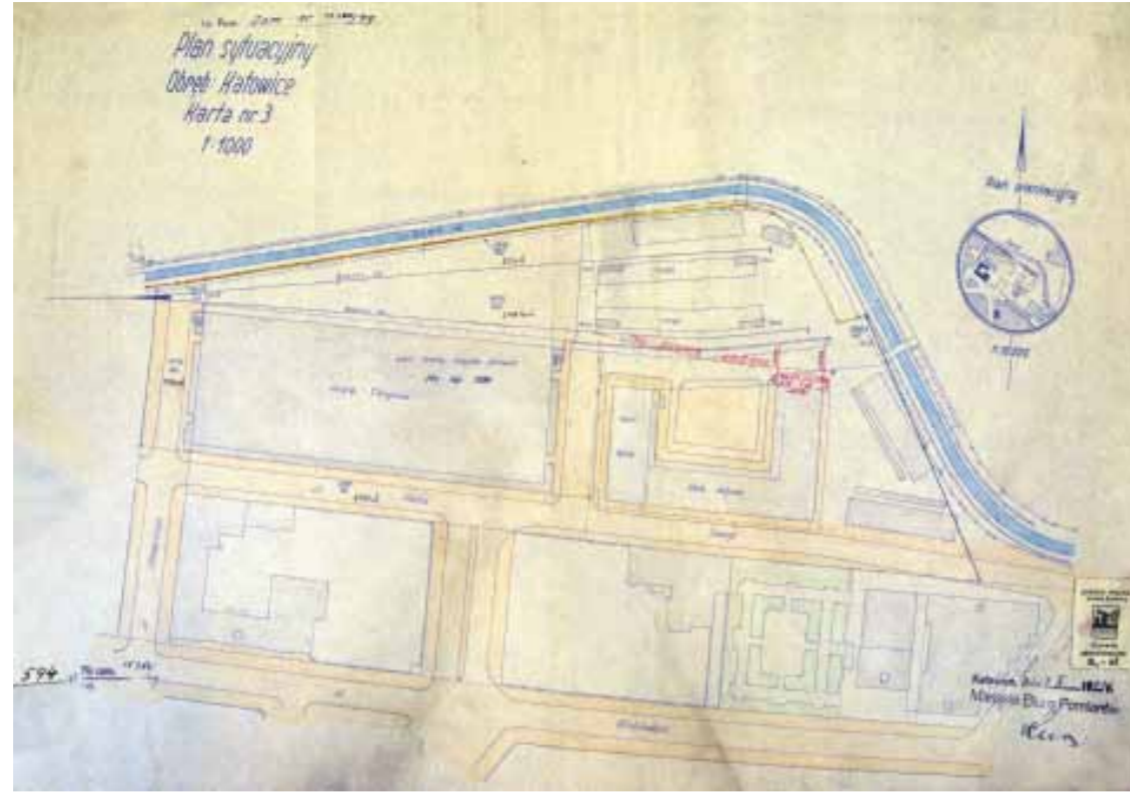
Prof. Stefan Bryła, projektant konstrukcji hali targowej, całe swe honorarium za weryfikację zmiany projektu konstrukcji ze spawanej na spawano-nitowaną w wysokości 2320 zł, przekazał na rzecz katowickich bezrobotnych.

Wnętrze hali targowej jeszcze przed urządzeniem w niej stoisk handlowych. Wyraźnie widać, że dla kramów wydzielono miejsce, pomiędzy którymi powstawały małe alejki.

Makieta hali targowej, jaką pierwotnie zaprojektowano, a której budowie przeszkodził kryzys gospodarczy.

Plan sytuacyjny okolic ul. Piotra Skargi z 1949 r., na którym widać bocznice kolejowe, którymi dowożono towar do starej hali targowej i nowej, czyli późniejszego Supersamu. Bocznice zlikwidowano w latach 50. XX w.

Tyle o konstrukcji, bo choć była rewolucyjna jak na owe czasy — ponoć inż. Witold Zaleski inspirował się nią przy opracowywaniu konstrukcji Spodka — to jednak hala znana była z formy architektonicznej.

Autorami projektu elewacji byli Tadeusz Łobos i Eugeniusz Tatarczyk, którzy nieco zmienili i rozwinęli ogólny zamysł przedstawiony w 1929 roku. Konstrukcję fundamentów wykonał inż. Wolniewicz, uwzględniając one w 1/3 powierzchni piwnic chłodnic dla przechowywania żywności, resztę powierzchni przeznaczono na magazyny.

Wewnątrz hali zabudowano 408 stoisk (dla sprzedających ryby wybudowano 12 basenów), w części niższej od ul. Piotra Skargi urządzono 30 sklepów, restaurację oraz filię urzędu pocztowego, a także stanowisko Miejskiej Komunalnej Kasy Oszczędnościowej. 30 września 1936 roku halę poświęcił ks. Emil Szramek w obecności m.in. wicewojewody Tadeusza Saloniego i prezydenta Katowic Adama Kocura. Jednak aż do 1938 roku trwały prace wykończeniowe, przy których zatrudnionych było wiele firm. Wszystkie je wylicza bardzo skrupulatnie dr Aneta Borowik w swym opracowaniu poświęconym katowickim halom targowym (*Wiadomości Konserwatorskie* nr 7, Katowice 2015).

Podczas II wojny światowej Supersam był miejscem zbiorowym dla przesiedlanych Polaków, w 1945 roku w jego magazynach i chłodniach Niemcy składowali amunicję.

Ponoć hala była także miejscem imprez sportowych, np. walk bokserskich, co nie znajduje jednak potwierdzenia. Wątpliwe jest także inne przeznaczenie hali, także z tego względu, że stoiska znajdowały na 15-centymetrowych podwyższeniach. Po wojnie, w 1952 roku, hala miała gościć delegatów na Kongres Inżynierów i Techników. Było ich ponoć 3000, co wydaje się liczbą mocno przesadzoną, zważywszy na wymiary hali. Chyba, że chodziło o halę targową Katowickich Targów przy ul. Kościuszki.

W 1960 roku postanowiono halę targową przebudować na nowoczesny sklep, z samoobsługą na dziale spożywczym i sprzedażą tradycyjną artykułów przemysłowych. Dokumentacją adaptacji do nowych założeń zajął się arch. Janusz Tomaszewski z warszawskiego Biura Studiów i Projektów Miejskiego Handlu Wewnętrznego oraz architektki Stanisław Kwaśniewicz, Marian Skalkowski

Stara hala targowa w latach 20. XX wieku. Powstała, by wyprowadzić jarmarczny handel z rynku miasta, które chciało być metropolią. Obecnie Katowice nadal metropolią chcą być, drogę do tego jednak widzą poprzez sprowadzanie jarmarcznych bud na Rynek..

Wnętrze hali w swych najlepszych czasach — lata 60. XX w.

i (nieznany z imienia) Płatkowski z katowickiej Projektowej Spółdzielni Pracy „Dokumentacja”. Wtedy jeszcze zakładano połączenie pergolą hali targowej z sąsiednią halą mięsną, którą zamierzano powiększyć, jednak zamiast tego wyburzono ją w 1962 roku.

Jak na zaangażowane siły efekt był niestety mizerny i ze szkodą dla wyglądu. Wnętrze, co zakładał projekt pierwotny, było bardzo elastyczne i plastyczne dla dowolnych aranżacji.

Najwięcej straciła bryła. Od strony ul. P. Skargi zlikwidowano sklepy, urządzając w ich miejsce duże witryny z zewnątrz i powierzchnie magazynowe wewnątrz. Ściany szczytowe zabudowane zostały płaskimi dwupłaszczyznowymi prostokątnymi ścianami, które całkowicie zakryły pseudobazylikowy kształt hali targowej. Obłożone je kolorowymi płytami typu „suprema”, które podczas kolejnej „modernizacji” w 1976 roku zastąpiono blachą trapezową.

W 1988 roku dostawiono do hali Supersamu — tak się hala targowa nazywała od przebudowy w 1962 roku — trzykondygnacyjny pawilon biurowy, w którym w części parteru urządzono punkty usługowe. Urządzone je także w hali (np. salon mebli Wrzosowa), w miejscach dawnych sklepów, z tym, że wejście miały teraz od wewnątrz.

Od 1995 roku Supersam należał do Domów Towarowych Centrum, przedsiębiorstwa państwowego, które w Warszawie prowadziło słynne sklepy Junior, Wars i Sawa w taki sposób, że przed upadłością ratowało się prywatyzacją.

Od tego momentu wewnątrz było co rusz przebudowywane. Największy najemca, Empik, w związku z powiększeniem swej powierzchni (z czego wkrótce zrezygnował) doprowadził do zamknięcia wejścia/wyjścia od strony zachodniej likwidując jedną z większych zalet sklepu: długi na 121 m pasaż handlowy. Pod koniec XX wieku zasłonięto także całkowicie podwieszanym sufitem konstrukcję hali pierwotnie widoczną od wewnątrz w całości.

Ostatecznie, po kolejnych zmianach właściciela, w 2013 roku halę targową, czyli powojenny Supersam, zaczęto wyburzać, by na tym samym miejscu postawić wielkie centrum handlowe.

Koncepcję budowy przygotowało Konior Studio i pracownia Benoy. Centrum handlowe nawiązuje do modernistycznych budynków lat 30. i 40. We wnętrzu zabudowano na pamiętkę poprzedniczki cztery przeszła tworzące historyczną konstrukcję, mające symbolizować ciągłość miejsca i jego przeznaczenia. O nowym Supersamie piszemy w innym miejscu.

Trzeba tu jednak napisać nieco więcej o wspomianej wcześniej hali mięsnej, bowiem to ona nie tylko „wskazała” miejsce budowy nowej hali targowej, ale przez blisko 30 lat stanowiła z nią kompleks handlowy. Wybudowana została w 1910 roku, by uporządkować handel świeżym, czyli surowym mięsem.

A to ciekawe!

Jak wiele uniestwionych obiektów, tak i hala targowa doczekała się swej mitologii. W niej hala ma niewyobrażalne wymiary: w publikacjach pojawiają się informacje o organizowanych we wnętrzu mityngach politycznych dla 70 000 czy 34 000 uczestników. Dla przypomnienia: warszawski Stadion Narodowy pomieści 58 000 widzów. Gdyby zaś policzyć dwie osoby na 1 m², to, odliczając drogi wejścia i wyjścia, miejsce na prezydium czy estradę, do hali weszłoby nie więcej niż 6 000 osób, na tzw. śledzia.

Supersam w latach 80. XX w.,

Hale Targowe przy ul. Piotra Skargi. Na pierwszym planie stara z 1903 r. w głębi Supersam, od strony północnej widzimy rampę zaopatrzeniową. Zdjęcie z pocz. lat 60. XX w.

Pierwotnie mięso z uboju w katowickiej rzeźni (przy ub. ul. Kozielskiej, już nieistniejącej) trafiało na uliczne stragany podczas targów na rynku i do niewielkich sklepików. Brak w nich było oczywiście chłodni, warunki sanitarne także pozostawiały wiele do życzenia, konieczne było dla coraz bardziej cywilizowanego miasta stworzenie właściwego — pod względem sanitarnym — miejsca, w którym odpowiednie warunki byłyby spełnione.

Jak niemal wszystkie budowle użyteczności publicznej budowane w początkach XX wieku miała stylowy charakter, był to wczesny modernizm z elementami klasycyzmu. Miała ona układ bazylikowy, jednak bryła powstała na kształcie zbliżonym do litery „U”. Jej powierzchnia wynosiła 1640 m², zmieszczono na niej 115 stanowisk, zaś wokół hali było miejsce na ponad 650 straganów. Hala mięsna miała także tę wartość dla dziejów budownictwa i architektury w Katowicach, że powstała w konstrukcji żelbetowej, będącej wtedy nowinką technologiczną.

W 1962 roku wyburzono starą halę targową, tzw. mięsną, robiąc miejsce pod budowę nowego obiektu. Był nim orbisowski hotel Silesia, otwarty jako luksusowy w maju 1971 roku, w 2006 roku jako przestarzały zamknięty.

Inwestor	miasto Katowice
Wykonawca	konstrukcję dostarczyły huty: Królewska - Laura i Pokój, budowlanka — Leopold Dembiński z Katowic
Rok budowy	1936
Projekt	Tadeusz Łobos i Eugeniusz Tatarczyk
Konstrukcja	Stefan Bryła
Powierzchnia	4800 m ²
Wysokość	16 m
Status	obiekt wyburzony w 2013 roku

W pobliżu:

Po kolejnych przebudowach wewnątrz, łuki, które stanowiły o wyjątkowości hali, zostały schowane za podwieszanym sufitem i ściankami z papendykli. Odstoniły się ponownie dopiero podczas rozbiórki hali.